މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށްތަކަކީ "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއްތޯ ބެލުން

އިބްރާހީމް ނާޝިދް

ފިހުރިސްތު

ތަޢާރަފު 3

ޑީ.ޖީ ވ. އިބްރާހީމް ނާފިޒު (2012) ގައި ނިންމެވި ނިންމެވުން ބިނާކުރި އަސާސްތައް 4

ވިސްނުން ދެކޮޅުވުން 5

މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން "ސްޕެޝަލް ލަރނިންގ" ގެ ކުދިން ކިޔަން ދެކޮޅުޖެހުން (ނޯމަލައިޒޭޝަން) 5

މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން "ސްޕެޝަލް ލަރނިންގ" ގެ ކުދިން ނުކިޔަސްކަމަށް ދެކޮޅުޖެހުން (އިންޓެގްރޭޝަން) 6

ތަސްމަތު ފިލްޓަރީ ކޮބައިތޯ؟ 7

"ސްޕެޝަލް ލަރނިންގ" ގެ ކުދިންކަން ނެގުމަކީ ކޮންކަން ކަނޑައެޅުމުގައި ގެންގުޅޭ ބައެއް ހަމަތައް 7

ގަމަން ޓެސްޓްސް (Gammon tests) 7

ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތަށް ބަލައިގެން ޤާނޫނު މާނަކުރުން 9

ނިޔަތް ސާބިތުކުރުން ލާޒިމް ނޫންކަމަށް، ޤާނޫނުގައި ސާފުކޮށް ލިޔެފައި އޮންނަ ހާލަތު... 9

ބައެއް ކުންފުނިތަކުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި ބާރުވެރިކުރަން ފެނު، އަސާސީގައި ކުންފުނިތަކުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި
ބާރުވެރިކޮށްފައިނުވާ ހާލަތު 10

ކުރުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި ބާރުވެރިކޮށްފައިނުވާ ހާލަތު 11

ޤާނޫނު މާނަކޮށްދީގެން، ޤާނޫނު އުސޫލުތަކުގެ ފަރާތްތަކުގެ ނިޔަތް ދެނެގަނެވޭ ހާލަތު.. 13

މިހާރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ޤާނޫނު މާނަކުރުން 14

މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމުގައި ބެހެއްޓިގެން ކުރުގެ ކުރު 14

"ގައިޑްލައިން ޕްރިންސިޕަލްސް" ކުރުގެ ތަފްސީލުތައް 14

ޤާނޫނުގައި ބާރުވެރި އިންފިރާސްޓްރަކްޗަރ ތަރުތީބު ނަހަރާކުން ބަލައިލުން.. 15

މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ބަދަލުވާ ގޮތްތަކުން ހުރި އިންފިރާސްޓްރަކްޗަރގެ ބޭނުމާ، މިގޮތަށް ހުށަހަ 16

ވަސްތުވާތަކާއި އަދަދުތައް ބަހައްޓާ ގޮތްތަކުން ޑޭޓާ އިސްކުރާ ގޮތް، މިސާލު ހުށަހެ 17

ބޭރުފުށުގެ މިހާރު ގޮތްތަކުން ޑޭޓާ އިސްކުރާ ގޮތް، މިސާލު ހުށަހެ 20

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ގެނައުން މަސްއޫލިއްޔަތު ފޯނުތަކުގައި ބަލަނުލާނެ ޑޭޓާކުރާނެ، މިހާރު ވަސްތުވާތަކެއް ބަހާ ފޯނުތަކުގައި ޑޭޓާ އިސްކުރާނެ މުޤާރަނާ (Compare) ކުރުން 21

ފަހަރި ޤާއިމުކުރުން 23

މުއްސަނދީގެ މަސްލަހަތުތަކުގައި ފޯނުން މުހައްމަދުން 24

ނިންމުން 25

ތަޢާރުފު

މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ތުހުމަތު ކުށެއްގެ ގޮތުގައި[1] ތަޢުރީފު (Criminalize) ކޮށްފައި ވެއެވެ. ބޭނުންކުރުމުގެ ކުށާ، ޑީލްކުރުމުގެ ކުށާ، މުޢާމަލާތްތަކުރުމުގެ ކުށާ، ޓްރެފިކްކުރުމުގެ ކުށްތަކާ، މިފަދަ ބައެއް ކުށްތަކެވެ.[2] މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށްތަކަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ"[3] ގެ ކުށްތަކެއް ކަމަށް ބަލަމުން ދިޔަ ދުވަސްވަރެއް ހުރިފައި ވެއެވެ. މިގޮތުން، ހުސައިން އަޝްރަފް ވ. ޕީ.ޖީ (2008) ގައި، މަސްހުނިވެރިކަމާ މަސްތުވާތަކެއްޗާ ގުޅޭގެ އަތުގައި ހުރުމަކީ، ކުށުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލުމަށް ފުދޭ ކަމީ "ޤާނޫނީ ޤަރީނާ" އެއްކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ.[4] އަދި މަސްހުނިވެރިކަމާ މަސްތުވާތަކެއްޗާ ގުޅޭގެ އަތުގައި ހުރުމަކީ، އިސްތިސްނާއެއް ނެތި "މުތްލަޤް މަސްއޫލިއްޔަތު" ޤާނޫނީ ގޮތުން އުފުލަންޖެހޭ ކުށެއްކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. މި އުސޫލުތައް ޕީ.ޖީ ވ. އަބްދުﷲ ރަޝީދު (2010) ގައި ދަމަހައްޓާފައިވެއެވެ.[5]

ނަމަވެސް އަލީ އަދި އަބްދުއްލަޠީފް މުޙައްމަދު ވ. ޕީ.ޖީ (2015) ގެ ނިންމުމާ އެކު، "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ޤާނޫނަކުން ބަޔާން ފުރިގެން ދިޔައެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ހަމީދާބާ، މަސީހާ ހަސަނާ ރަޝާދިން މަސްއަލަތަކުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އުސޫލުތައް މި މަސްއަލައިގައި ބަދަލުކޮށްފައި ނުވާކަމެވެ.[6] ޕީ.ޖީ ވ. އިބްރާހީމް ނާޒިފް (2012) ގައި، ކޯޓުގެ މަސްއަލަ ތަކުގައި ކަނޑައަޅުއްވާ އުސޫލުތަކާ ދެކޮށް ދިއުމަކީ ނިންމަވާފައިވެއެވެ. މިގޮތުން، މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށްތަކަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ޤާނޫނަކުން ފަސޭހައިރު ޝަރުޢީ ސާބިތު ނިންމައިދިނެވެ.[7] ސުވާލަކީ، މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށްތަކަކީ، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ކަމަށް ނިންމިދާނެތޯއެވެ؟

---

[1] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު).

[2] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 107 ވަނަ މާއްދާ އަދި 105 ވަނަ މާއްދާ. 136 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އަދި 137 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ). 143 ވަނަ މާއްދާ.

[3] "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ" ގެ ކުށަކީ، ކުށުގެ އަމަލު އެކަނި ސާބިތުކުރުމުން ފުދޭ، ކުށުގެ ނިޔަތް ސާބިތުކުރުން ލާޒިމުނުވާ ކުށެވެ. މި ބާވަތުގެ ކުށްތަކުގައި ފެސް، މުއްދަތަކަށް ދިޔަ ހުކުމެއް ދިނެވެ. އަދަދުގެ ކުރިން ނާޖާއިޒު ނަފާ ސަލާމަތު އުފެއްދިދާނެއެވެ.

[4] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2008/SC-A/08 ޝަރީޢަތުގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ 01 ވަނަ ނުކުތާގެ (ބ).

[5] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2010/SC-A/07 ޝަރީޢަތުގެ ގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާ (ބ).

[6] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2015/SC-A/04, 2015/SC-A/03 ޝަރީޢަތުގެ ގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ 01 ވަނަ ނުކުތާގެ (ނ).

[7] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2012/SC-A/23 ޝަރީޢަތުގެ 28 ވަނަ ޕެރެގްރާފް.

ޕީ.ޖީ ވ. އިބްރާހީމް ނާފިޒް (2012) ގައި ނިންމުމުން ބިނާކުރި އަސާސްތައް

މަސްތުވާތަކެތި އެތެރެކުރުމާއި ބޭނުންކުރުމުގެ ކުށްތަކަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއް ނޫންކަމަށް ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު ނިންމަވާފައިވާ ސަބަބުތަކަކީ؛[8]

1. ކުރީގެ މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނުގެ[9] 02 ވަނަ މާއްދާގައި، ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިފްތިރާޟަކީ (Presumption)، މީހެއްގެ ހިއްޖަތުން ފެންނަ މަސްތުވާތަކެތީގެ ބަރުދަނަށް ބަލައިގެން ކުރާ ޢަމަލު ކަނޑައެޅުމުގެ މަޤްޞަދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިފްތިރާޟެއްކަން ހަވާލާދިން ނައްސުގެ ސާފު އިބާރާތުން އެނގެން އޮތުން.
2. ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިފްތިރާޟަކީ، މީހެއްގެ ހިއްޖަތުން މަސްތުވާތަކެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެކަމަކީ ނުވަތަ އެހާވަރަކީ، ކުށުގެ މަޢުނަވީ ރުކުން ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ދިފާޢަށް ބަދަލުކުރާ ގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިފްތިރާޟަކަށް ނުވުން.
3. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 51 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ މިންގަނޑުން ކުށް ސާބިތުކުރެވޭނީ، ކުށުގެ މާއްދީ ރުކުނާ ކުށުގެ މަޢުނަވީ ރުކުން ސާބިތުކުރެވިގެން ކަމަށްވާއިރު، މިއީ އަސާސީ ޙައްޤެއްކަމަށްވާތީވެ، ޤާނޫނު އަސާސީގެ 16 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުއިން އެކަށައަޅާ ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ނޫނީ، މަސްތުވާތަކެތި އެތެރެކުރުމާއި ބޭނުންކުރުމުގެ ކުށްތަކަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއްކަމަށް ނިންމެވޭން ނުވުން.

ޕީ.ޖީ ވ. އިބްރާހީމް ނާފިޒް (2012) ގައި ނިންމުމުގެ، މައިގަނޑު އަސާސަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 51 ވަނަ މާއްދާކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. އެހެނީ، މުއްދަތަކަށް ޖިނާއީގައި ޖުމްލަ އަސާސީ ހައްޤު، ކުށުގެ ތުހުމަތު ކުރާ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހިމެނިފައިވާ ބާރުކޮށްފައިވާކަމެވެ. މިކަން މި ގޮތަށް ނިންމުމުން، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 51 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަށް ދުއްވާލެވޭ ގޮތަށް މައްސަލަގައި ގޮތުން ނިންމާފައެވެ.[10]

[8] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2012/SC-A/23 ފައިސަލާގެ 09 އަދި 21 – 22 ވަނަ ޕެރެގްރާފު.

[9] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/77 (މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު).

[10] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2012/SC-A/23 ފައިސަލާގެ 22-23 ވަނަ ޕެރެގްރާފު.

ވިސްނުން ދެކެވުން

މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމުގައި ބައްޓަމްވާގޮތް ކުރިއަށްދިޔަ، "ސްޓެރި ޑިސައިސިސް" ގެ ކުރިއަށް ދަނީ ސުޕްރީމް ކޯޓުން 03 މަސައްކަތެއްގައި ނިންމާފައިވާ.[11] އެހެންނަމަވެސް، "ސްޓެރި ޑިސައިސިސް" ގެ ބަހުސް ނިމިފައެއް ނުވެއެވެ. އެއްބަސްނުވާ ޚިޔާލު އެއްކުރަން ވަކިވަކި ގޮތްގޮތަށެވެ. އަސްލުބަސްނުވާ ވަކިވަކި ގޮތަކުން ބޮޑުނޫނީ ޚިޔާލު ދިނުމެވެ.

މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން "ސްޓެރި ޑިސައިސިސް" ގެ ކުރުއް ކަމަށް ދެކެވުން (ޕްރެސިޑެންޝަލް)[12]

މި ދިރުމުގެ ނަޒަރުގައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކުގައި ކަނޑައެޅުމާއިއާ އުސޫލީ، ކޯޓުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކަނޑައެޅުމާއިއާ އުސޫލުތަކެވެ. އެހެން، 03 މައްސަލައިގައި ވެސް ދައުލާ ކޯޓުގައި އޮތީ، ކޯޓުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުންނެވެ. މި ނިންމުންތައް ނިންމުމަކީ، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ވާހަކަ އެއްވެސް ވަރަކަށް ދެކުރެވޭގޮތުގައި ނުވާކަން މި ދިރުން ފާހަގަކުރެއެވެ. މި ދިރުން ގަބޫލުކުރާގޮތުގައި، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގައި މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ބަދަލާ ގުޅޭގޮތުން، އަދުލުގައި ބަޔާންވާ ގުޅޭގޮތުން އިޖުތިހާދުގެ ވަކިން ބައްޓަންކޮށްގައި އެބައޮތެވެ.[13] އެހެންނަމަވެސް، ޓީ. ވީ. އިބްރާހީމް ނާޒިރު (2012) ގައި، ޤާނޫނުގައިވާ އިޖުތިހާދުގެ މަގުސަދު ގުޅޭގޮތުން ނިންމުމުގައި އޮތް ނިންމުމެން، ދުވަގެ ޤާނޫނުގެ މައްޗަށް ނުހިނގާނެކަމަށް މި ދިރުން ދެކެއެވެ.

ކުރިން ހިމެނުން މިހާރުގެ ޤާނޫނުގައި، "އަދުލުގައި ބަޔާންވުން" ޤާނޫނީ ގޮތުން އިޖުތިހާދުކުރެވޭ ސާބިތުކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ނަގުލުކޮށްދެވި އޮތީ ދުސްތޫރުގެ އަސް މައްޗަށެވެ.[14] މީގެ، "ސްޓެރި ޑިސައިސިސް" ގެ ކުރުގެ ސިފައެއްކަމަށް މި ދިރުން ދެކެއެވެ. އަދި މި ވިސްނުން އިތުރަށް ބާރު ގަދަކުރުމަށް މި ދިރުން ދައްކާ ހުއްޖަތަކީ، ޓީ. ވީ. އިބްރާހީމް ނާޒިރު (2012) ގައި ފަނޑިޔާރު ޙުސައިން ޝަހީދު ބައްޕަހާރަމުދީން މިސާލެވެ.[15] މި މިސާލަކީ، ޤާނޫނީ އިޖުތިހާދުގެ ދަށުން ކުރުއް އެޅީ، "ސްޓެރި ޑިސައިސިސް" ގެ ކުރުއްކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ކުރުއްގެ މިސާލެކެވެ. ފަނޑިޔާރު ފާހަގަކުރައްވާފައި މިސާލުގައި، ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު މުއްލަކުގެ ކަންތައްތަކުގައި އިތުރަށް ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިހާރުގެ ޤާނޫނުގައިވެސް ޤާނޫނީ އިޖުތިހާދު އޮތީ މިފަދަ ގޮތަކަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ފަނޑިޔާރު

[11] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2012/SC-A/23, 2016/SC-A/21, 2017/SC-A/10 ގެ ފައިސަލާ.

[12] ޕްރެސިޑެންޝަލް ބައިގައި ސިޔާސަތު، ބަހުސް މިސާލު މަސްއަލާގެ ނިސްބަތުން، މި ދިރުމުގައި، ޕްރެސިޑެންޝަލް ބައިގައި ސިޔާސަތު ކުރެވިފައެވެ.

[13] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުޑީޝަރީގެ ޤާނޫނު) ގެ 19 ވަނަ ބާބު.

[14] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުޑީޝަރީގެ ޤާނޫނު) ގެ 143 ވަނަ މާއްދާ.

[15] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2012/SC-A/23 ފައިސަލާގެ 12 ވަނަ ޕެރެގްރާފް.

ގެނެސްދެއުމުގެ މިސާލަކީ، މިހާރުގެ ޤާނޫނުތަކުގައި އޮތް ހާލަތާއި އެއްގޮތް މިސާލެއް ދެންނެވިދާނެއެވެ. މިހެންވެ، މި މިހެން ބަލަނީ، މި މިސާލު ނަންގެވުމުގައި ވެސް ފަރާތް ޤާނޫނަށް ފާސްކުރެވުނު ރަސްމީ ވާހަކަތަކަށް ބޭނުންތަކުގެ ނުވަތަ ސަޕޯޓް އޮފީސްތަކުން ކަނޑައަޅާނެއެވެ. އެ ސަޕޯޓަކީ، ފަރާ ޤާނޫނަށް "ސްޓްރެޓެޖިކް ލިޓިގޭޝަން" ގެ ކޮންމެ ކަމަކާ ކަނޑައެޅޭނެ ފެސިލިޓީތަކުގެ ރަސްމީ ސަރުކާރުގެ އިޖުރާއަތެވެ.

ހާރވަޑް، ޔުނިވަރސިޓީ ޕ. އިސްކޮޓް ނާޒިރު (2012) ގައި "ސްޓްރެޓެޖިކް ލިޓިގޭޝަން" ކޮންމެ ދާއިރާއަކުން ނިންމެވުމުގައި ރަސްމީ ބަލާ ބާރުދޭށެވެ ސަރުކާރުގެ އިޤްތިޞާދީ، ރަސްމީ ޤާނޫނުގައި އެކުލެވޭ. އެހެންކަމުން، ފަރާ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެއީ "ސްޓްރެޓެޖިކް ލިޓިގޭޝަން" ގެ ކޮންމެ ކަމަކާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި ހަމަ މިގޮތަށް ތަޢާރަފްކުރެވުނު އަށް މި ދުނިޔޭގެ ތަޢާރުފުކުރީ. އަދި މި ދުނިޔޭގެ ތަޢާރަފުކޮށް ދިނުމުގެ ތަރައްޤީގައި ޓީމަކީ ޕްރޮސީޖަރުން ހުށަހަޅާނެއެވެ.

މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން "ސްޓްރެޓެޖިކް ލިޓިގޭޝަން" ގެ ކޮންމެ ކަންކަމަށް ދާއިރާތަކުން (ޕަބްލިކް ޕޮލިސީން)[16]

މި ދުނިޔޭގެ ނަމަކުރުމަށް، ސްކޮޓްލެންޑް ކޯޓުގެ ނިންމެވުންތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލުތައް، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ވެސް ތަޢާރުފުވީ (Apply) ކުރުވާން އުސޫލުތަކެވެ. މި ދުނިޔޭގެ ފޮނުވުނު ބިނާކުރާ އަސާސަކީ، ފަރާ ޤާނޫނުގައި "ސްޓްރެޓެޖިކް ލިޓިގޭޝަން" ގެ ކޮންމެ ކަމަށް ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. އަދި ނުކުތާތަކުގެ ޕޮލިސީތަކާ ގުޅޭ ސިފަކުރި މީހުންނަށް، މި މީހުން ދަށްކުރެވޭ. އެއީ، ފަރާ ޤާނޫނުގައި އަޑުގައި ބަޔާންކޮށް ދެވިފައިވާ އިޖުރާއާތު ބައިނަލްއަޤްވާމީ މުޢާހަދާގައި ވާ އިޖުރާއަތް، ހަމަހަމަކަން އަޑުގައި ހުރިކަން އިޖުރާއަތުގެ މަޢުލޫމާތު ދޭތެރޭގައި ވާނީ، އިޖުރާއަތްތައް ބަލާނެއެވެ. މި ދުނިޔޭގެ ވިސްނުމުގައި، ކުރުގެ ނިޔަތް ސާބިތުކޮށްދީ ނުލަފާކަމަށް ޤާނޫނު އިޖުރާއަތްތަކުގައި ނުވެއެވެ. މި ތަޢާރުފް ތަޢާރަފުކުރާ މީހުންގެ ތަރައްޤީ، ޕްރޮސީޖަރުތަކަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ނަތީޖާ ހިމެނޭގޮތަށް އިނގިރޭސިން ފާހަގަވެއެވެ.[17] އަދި ބަޔާން ޕްރޮސީޖަރުން މި ތަޢާރުފް ފޮތުގައިވެއެވެ.

[16] ޕަބްލިކް ޕޮލިސީގެ ތަޢުރީފު ސިފަކުރަނީ، ބަހުސް މީހާ މަޤްޞަދު ނިސްބަތުން، މި މީހުންނަށް، "ޕަބްލިކް ޕޮލިސީން" ގެ ތަޢުރީފު ސިފަކުރެވިފައިވެއެވެ.

[17] ހައިކޯޓު ނަންބަރު: 2018/HC-A/404 ޕްރޮސީކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އޮފީހުގެ ނަންބަރު: 196-PGB/171/2020/292 ފެބްރުއަރީގެ 06 ވަނަ އަދި 07 ވަނަ ދުވަހު.

ތަނަގަތު މިސާލަކީ ކޮބައިތޯ؟

ބަހުސް މިކުރާ މައްސޫލުގެ ނިސްބަތުން ނަޒަރިއްޔާތުގެ ގޮތުގައި ގެންގުޅޭ މީހުންނަށް، ޒިންމާ ނުކުރެވޭ ގޮތުގައި ގެންގުޅޭ ދައުލަތްތަކަށް ކުރާ ވިސްނުން ވެސް ގޮހެއް ނުވެއެވެ. އެންމެންނަށް ގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެން، ދުނިޔޭގެ އެހެން ގައުމުތަކަކާ އެއްގޮތަށް، މިއީ މިހާރަށް ބަހުސްކުރާ ގޮތަށް އޮތް މައްސޫލެކެވެ. ސްޓްރިކްޓް ކްރައިމް މިކަމުގައި ގޮތެއް ނިންމުމާ ހަމައެކެވެ.

"ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްއެކަން ނުވަތަ ދޫނުކަން ކަނޑައެޅުމުގައި ގެންގުޅޭ ބައެއް ހަމަތައް

ގެމަން ޓެސްޓް (Gammon tests)

ޓެސްޓް މައްސަލަތަކުގައި އަދުލު އިންސާފު، ކުށުގެ މާއްދީ ރުކުނާ އަދި، އެ ކުށުގެ މައްސަލަ ރުކުން ސާބިތުކުރުން ލާޒިމުވެއެވެ. މި

އިންސާފު ހިފެހެއްޓުމަށް ކުށަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ކަމަށް، ކޮށްފައިވާން ކަނޑައެޅުމުގައި ރިޢާޔަތްކުރެވިދާނެ 04 ކަރުދާހީއާއި Gammon (Hong Kong) Ltd v Attorney-General of Hong Kong (1985) ގައި

އިނގިރޭސި ޕްރިވީ ކައުންސިލުން ކަނޑައަޅައިދީފައިވެއެވެ. އެ ކަންތައްތަކަކީ؛

1. ކުށަކީ، ރެގިއުލޭޓަރީ (Regulatory in nature) ކުށެއް ކަމުގައި ވުން؛
2. ކުށަކީ، މުޖުތަމަޢުގެ ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެއް ކަމުގައި ވުން؛
3. ކުށަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއްކަން ޤާނޫނުގެ އިބާރާތުން ދޭހަ ކުރުވުން؛
4. ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ ކުށް "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށަކަށް ހެދުމުން، އެކަން ހުއްޓުވުމަށް ބާރަކަށް ވުން؛

ކުށަކީ ރެގިއުލޭޓަރީ ކުށަކަށް ވުމުން، އެ ކުށަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައި ހުރި، އާންމު

ސިއްހަތާއި، އާންމު ސަލާމަތާ ގުޅޭކަމެއްގެ ބާބު ކުށެއްކަމުގައެވެ.[18] ހަމައެހެންމެ، ކުށަކީ، މުޖުތަމަޢުގެ ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެއް ކަމުގައި

---

[18] Sweet v Parsley (1970) AC 132· Alphacell v Woodward (1972) AC 824· Callow v Tillstone (1900) 64 JP 823·

ވެގެން، އެ ކުރަނީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައި ހުރި، ގާއިދާ ހިލާފަށް މަގުމަތީގައި ދުއްވުމުގެ ކުށްތަކުގައެވެ.[19] އަދި އާންމު ސިއްހަތާ، އާންމު ސަލާމަތާ ގުޅުންހުރި ބައެއް ކުށްތަކުގައި ވެސްމެއެވެ.[20]

ކުރު ހުއްޖަތުގައި ބާރަކަން ވާނުކަމަށް ދެކިގެން، ކުރުގެ އަދަބުއެއްގެ ގޮތުން ލުއި އަދަބުތަކާ ޖިނާއީ ކުށްތަކަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއް ކަމަށް ނިންމާފައި ހުރުމެވެ.[21] އެހެންނަމަވެސް، ބޮޑެތި އަދަބުތައް ކަނޑައެޅޭ ކުށަށް ގުޅިގެން އެފަދަ ނިންމުމެއް ނިންމުން އިންސާފުވެރިކޮށް ހިނގައިދާނެއެވެ.[22] އެހެނީ، ހަމަގައިމުވެސް ކުށެއް ނުކޮށް މީހަކު، ކޯޓުން މަސްއޫލުކުރާ ވަކި ހާލަތްތަކުގައި ހުކުމްކުރެވޭނެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ދަށުން އެމީހަކަށް އަދަބު ދެވުމަކީ، ގާނޫނީ ނިޒާމަކުން ބައްދަލުނުވާ ބަރާބަރުކަން ފިޔަވަޅެއް އުސޫލުގެ މަގުސަދު ގެއްލިގެން ހިނގާދާނެކަމެކެވެ. މިކަން، އެމެރިކާގެ ވޮޝިންގްޓަން ސްޓޭޓްގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާލި، State v Blake (2021) [23] ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

މިގޮތުން، ޤާނޫނުގައިވާ އިބާރާތަށް ބަލައިގެން، ކުރަނީ "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ކަމަށް ކަނޑައަޅަނީ، ޤާނޫނު ހަދާ ފަރާތުގެ ނިޔަތަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ތަޢާރަފުކުރުން ކަމަށް ވާނަމައެވެ.[24] ޤާނޫނު ހަދާ ފަރާތުގެ ނިޔަތަކީ ކޮބައިކަން ބެލުމުގައި، ޤާނޫނަށް ބެލުމުގެ އިބާރާތުން ދެން ރޫޙުއަށްވެސް، އިލްތިފާތު ހިފާ މަސައްކަތްކުރަންވާނެއެވެ.

[19] R v Williams (2011) 1 WLR 588.

[20] Alphacell v Woodward (1972) AC 824. Callow v Tillstone (1900) 64 JP 823.

[21] R v Williams (2011) 1 WLR 588.

[22] Pharmaceutical Society of Great Britain v Storkwain Ltd (1986) 2 All ER 635.

ނޯޓް: PSGB v Storkwain (1986) ގައި، ކުރުގެ ޖިނާއީ އުފެދިގެންދިޔަ ފިޔަވަޅަކީ، ކުރުގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ވަރަކަށް ލިބިފައިނުވާ އަދި ކުރުގެ ބައިވެރިއަކަށް ވެސް ނުވާ މަޢުލޫމާތު ފާހަގަކޮށްފައެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ޤާނޫނު އިލްތިޒާމްކުރާ ގޮތަށް ކަމަށް މައްސަލަ ނިމިފައި ވަނީއެވެ.

[23] State v Blake (2021) 481 P.3d 521.

ނޯޓް: State v Blake (2021) ގައިވެސް، ކުރަނީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާނަމަ، އެ ކުރަނީ، ޢާދީގޮތުގައި، މުޖުތަމަޢު މަސްލަހަތުގައި އުފެދޭ ކުށެއް ކަމަށް ބަލައިގެނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މުޖުތަމަޢު މަސްލަހަތުގައި އުފެދޭ ޤާނޫނުތަކާ ޚިލާފުވުމަށް ޤާނޫނު ނިޒާމަކުން ބައްދަލުނުވާ ފިޔަވަޅެއް މަގުސަދު ގެއްލުމަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. މި މައްސަލައަކީ މީހުންގެ ހިޔާލުތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ދޭން ބޭނުންކުރި މައްސަލައެކެވެ.

[24] R v G (2008) UKHL 37

"ކޮންޑަމް ސްޓެލްތިންގ" ގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކާއި، ކުރާނެ ގޮތްތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ، އަދި "ސްޓެލްތިންގ ތަޢާރަފް" ގެ ކުރެހުމުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ، ގައުމީ ގޮތުން ނުކުރެވޭ. ހަމަޖެހިފައިވާ ކުރެހުމުގެ ފަސް ހަމައެއްގައި ގުޅިގެން ގެނެވޭ އަމަލު ޖިންސީ މަސައްކަތްކުރުމަށް ހުއްދަކުރާނަމަ، ޖިންސީ ގުޅުމުގެ ބޭނުމަށް ނިޔަތް ހުރިކަމާއި ވަކި ހުރިހާ ނިޔަތެއް ކަށަވަރުކުރެވޭ.

ޖިންސު ހުރި ފަރާތުގެ ނިޔަތަށް ބަލައިގެން ޖިންސު މަސައްކަތްކުރުން

ޖިންސު ހުރި ފަރާތުގެ ނިޔަތް ބެލުމުގައި، ވިސްނުން ދަށްކުރުވާއިރު ގަވާއިދު ހަމަޖެހޭގޮތަށް ފެނިފައެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ 04 ހަމަޖެހުމެއް އެބައޮތެވެ. އެއީ؛

1. ނިޔަތް ސާބިތުކުރުން ލާޒިމު ނުކުރަނީ، ޖިންސުގައި ސަލާމަތް ވެއްޖެނަމަ އެކަނި ހަމައެވެ.
2. ބަޔަކު ކުރަމުންދާ ކުރިމަތީ ނިޔަތުގެ ވަރަކީ ޖިންސުގައި ބައިވެރިވުން ފަދަ، ކަނޑައެޅިފައިވާ ކުރިމަތީ ނިޔަތުގެ ވަރަކީ ބައިވެރިވުމުގެ ހަމައެވެ.
3. ކުރަނީ ނިޔަތުގެ ވަރަކީ ޖިންސުގައި އެއްވެސް މިންވަރަކަށް ބައިވެރިވުމުގެ ހަމައެވެ.
4. ޖިންސު މަސައްކަތްތަކުން، ޖިންސު އެކަކުއެވެ ފަރާތުގެ ނިޔަތް ދެނެގަތުމުގެ ހަމައެވެ.

ނިޔަތް ސާބިތުކުރުން ލާޒިމު ނުކުރަނީ، ޖިންސުގައި ސަލާމަތް ވެއްޖެނަމަ އެކަނި ހަމައެވެ

ކުރަ ސާބިތުކުރުމުގައި ކުރަނީ ނިޔަތް ސާބިތުކުރުން ލާޒިމު ނުކުރަނީ، ޖިންސުގައި ސަލާމަތް ވެއް ބައިވެރިވުމާއިގައި، އެ ހަމައެއްގައި އެ ކުރަނީ، "ސްޓެލްތިންގ ތަޢާރަފް" ގެ ކުރަނީ. މިކަމުގައި ޖަރީމާއް ނުނިންމާށެވެ. އަދި މިފަދަ ހަމައެއްކަމުގައި އެގޮތުން ކުރިއަށްދާނަމަ، ޖިންސީ ބަލާބޮޑުކަން ވެސް މި ވިސްނުމުގައި ވަރަކަ ދެވޭކަމުގެ ބޭނުންތެރިކަމެއް ނެތެވެ. އެގޮތުން ކުރުމުން، މިހިސާބުގައި އިތުރު ތަފްސީލްތަކެއް ނުދާނަމެވެ.

ނޯޓް: R v G (2021) ގައި ޖިންސުގެ ނަޒަރިއްޔާ ބަލައި ނިންމާފައިވާ، ޖިންސު އެއް ގޮތެއް މުއްސަނދިގެ ނިޔަތް ބަލަހައްޓަ ކަމަށެވެ. ޖިންސު ވެއްޖެއި އެކި މުއްސަނދިގެ ނިޔަތް ބަލަހައްޓަ ގޮތްކަމުން ކުރިއެރުވުމެވެ. ސަބަބަކީ، ޖިންސުގައި ވަކި އުމުރުގެ ވަރަކަ ބައިވެރިވުމާއިދު، މުއްސަނދިކަން އުމުރު ބެލެނީ އިދާރީ، ނަމަވެސް އުމުރު ނޭނގުނަމަ، މުއްސަނދިގެ ދިފާޢުކުރުމަށް ބަލައިގަނެވޭނެ ނުވެވެ. ޖިންސު ބައިވެރިވީއެވެ.

މިހާރުގެ ޤަސްދުވާތަކާއިގާ ބޭރު ޤާނޫނުނަންބަރާއިރު، ޤާނޫނުގައި ތަޢާރުފުކޮށްދީފައިވާ ކުށްތަކަށް، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއްކަމަށް ސާފުކޮށް ލިޔެ ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، މިހާރުގެ ޤާނޫނުތަކަށް، ފުރަތަމަ މި ފާހަގަކުރި ހާލަތަށް ފެތޭ ޤާނޫނުތައް ނުފެތެވެ.

ބަޔެއް ކުށްތަކުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރުމަށް ފަދަ، އެހެންބައި ކުށްތަކުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވާ ހާލަތު

ޤާނޫނުގައި ކުށެއްގެ ތަޢުރީފު ކުރެވިފައި، ކުށް ބަޔާންކުރާ މާއްދާގައި ކުށުގެ ނިޔަތުގެ މިންގަނޑު ބަޔާންކޮށްފައި ހުންނަނީ. މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ބަޔެއް ފަހަރު ވަކި ކުށްތަކާ ގުޅޭގޮތުން ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރުމަށް ފަދަ، އަނެއްބައި ކުށްތަކުގައި ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ބަޔާންނުކުރެ ހުރެއެވެ. ސުވާލަކީ، މިހާލަތުގައި ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ބަޔާންނުކުރާ ކުށެއް އެގޮތުގައި ޤާނޫނުގައި ލިޔެފައިވާނަމަ، ކުށް ސާބިތުކުރުމުގައި ނިޔަތު ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނެ ނުވަތަ ޤާނޫނު ހިފެހެއްޓުމަށް ބަލާނީ ކިހިނެއް ކުރާނީކީއެވެ؟

ޤާނޫނެއްގައި ވަކި ކުށްތަކާ ގުޅޭގޮތުން ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރުމަށް ފަދަ، ހަމަ އެ ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ވަކި ކުށްތަކެއްގައި ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ބަޔާންނުކުރެވިފައި ނުވާނަމަ، އެ ކުށްތަކަކީ "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއް ކަމަށް ނިންމިދާނެއެވެ. އެހެން، މިހާލަތުގައި ޤާނޫނު ހިފެހެއްޓުމުގެ ނިޔަތަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއް ތަޢާރުފު ކުރުމަކަށް ނިސްބަތްވާކަމަށް އިޝާރާތްވެއެވެ.[25] އެހެންނަމަވެސް، މިގޮތަށް މާނަކުރުމުގައި، ބަޔެއް ފަހަރު ފަސޭހަތަކާގެ ވިސްނުން ބަދަލުވެފައި ހުރެއެވެ. ސަބަބަކީ، އާންމު އުސޫލަކީ، ކުށުގެ ނިޔަތު ސާބިތުކުރުން ޖެހޭކަމަށް ވާތީއެވެ. ޤާނޫނުގައި ނިޔަތު ބޭނުންނުވާކަމަށް ލިޔެވިފައި ނެތި، ޤާނޫނު ހިފެހެއްޓުމުގެ ނިޔަތަކީ، އެއީ ކަމެއްގައި ބެލުމަށް ނުވާނެކަމަށް ފަސޭހަތަކާ ބެހެއްޓުމަކީ ޖެހިގެންވާނެއެވެ.[26] މި އުސޫލު ބޭނުންކުރާ ނުކުތުން، ބިނާވެފައި އޮންނަނީ މައްސަލައިގެ ބާވަތް، މައްސަލައިގެ ހާލަތުގެ މައްޗަށް ކަމަށް ފަސޭހަކުރެވެއެވެ.

---

[25] Pharmaceutical Society of Great Britain v Storkwain Ltd (1986) 2 All ER 635 (House of Lords)· Cundy v Le Cocq (1884) 13 QBD 207 (Divisional Court)

[26] Sherras v De Rutzen (1895) 1 QB 918 (Divisional Court)

ނޯޓް: Cundy v Le Cocq (1884) އަދި Sherras v De Rutzen (1895) ގައިވެސް، ދެމައްސަލައިގައި ވަކި އެއް ޤާނޫނެއްގެ ދަށުންނެވެ. ކުރެވުނު ބަހުސަކީ ވެސް އެއް ބަހުސެކެވެ. ނަމަވެސް، އެއް ކަމެއްގައި ދެމައްސަލަ ނިންމަވާފައިވަނީ ފުރަގަތުކުރެވެއެވެ.

މިހާރުގެ މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނުގައި، މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށަކާ ގުޅިގެން ކުށުގެ ނިޔަތަކީ ކޮބައިކަން، ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، މިޤާނޫނުގައި ތަޢުރީފު ކޮށްފައިވާ ބައެއް ކުށްތަކާ ގުޅިގެން ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ކުށް ކަނޑައަޅާ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[27] އަދި މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށަށް ހިނގުންގޮތްތަކުން، މި ޤާނޫނުގައި ހިނގުން ކުށެއް ޤާނޫނީ ސަބަބުކަން ކޮށްފައިވާނަމަ، އެހާހިސާބުގައި އެ ސަބަބެއް ހިނގުމާ ހަވާލުވެ މިދިން ނުވަތަ ޖެރެކްބާރުން ކުރުގެ ޖިންސާ އުކުފަންޖެހުނީ، މި މިންގެ އެނގިގެން މި ބުރުމުގައި، އެފަދަ އަމަލެއް ކޮށްފިނަމައެވެ.[28] އެހެންކަމުން، މިޤާނޫނުގައި ތަޢުރީފު ކޮށްފައިވާ ބައެއް ކުށްތަކާ ގުޅިގެން ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ހަމަ މިޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން އެނގެއެވެ. އަދި ވަކި ކުށްތަކަކާ ގުޅިގެން ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ބަޔާންނުކޮށް ދޫކޮށްލާފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު އުސޫލަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، ޤާނޫނުގައި ހިނގާފާ ބައެއް އެހެން ކުށްތަކާ ހިލާފަށް، މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށަކާ ގުޅިގެން ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންނުކޮށް ދޫކޮށްލާފައިވާ އެ ކުށަކީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށެއްކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. މިއުސޫލު ބޭނުންކޮށް، ޕާލިމެންޓުން ޤާނޫނު ހަދާ ނިސްބަތުން ނިސްބަތުންކަމުގައި ފަސޭހަކުރުމުގެ ވިސްނުން ބަދަލުވެފައިވާތީ، ބަލާ މިޔާރު މަސައްކަތުގައި، މި އުސޫލު ތަތުބީޤު ކުރުމުގެ ނިސްބަތުން ދައްކާލެވިދާނެކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވާ ހާލަތު

އިނގިރޭސި ފިޤުހުގެ ހައުސް އޮފް ލޯޑްސް (މިހާރުގެ ސުޕްރީމް ކޯޓް) އިން ފައިސަލާކުރި Sweet v Parsley (1970)[29] ގައި، ކުށުގެ ނިޔަތު ގެއްލުމުން ޤާނޫނުގައި ވަކި އެއްޗެއް ބަޔާންކޮށްފައިނުވާ ހާލަތުގައި، ކުށުގެ ނިޔަތު ހޯދޭ އިޤްތިރާޙެއް ކޮބައިކަމާ މެދު ބަހުސް ކުރެވިފައިވެއެވެ. މިކަމުގައި، ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަތައް ޤާނޫނުގައި ނުހިމަނާ، ކުށަކީ، ނިޔަތު ސާބިތުކުރުން ނުޖެހޭ ކުށެއްކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެކަން ނުވަތަ ނުދާނެކަމުގެ މައްސަލަ ވަކިވަކިން ދެކިވަޑައިގެންފައިވެއެވެ.

މި މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކަށް ބަލާއިރު، މައްސަލައިގައި ދަޢުވާލިބި މީހާ މީހާގެ އިމާރާތެއް ދަރިވަރުންތަކަކަށް ކުއްޔަށް ދީފައެވެ. އަދި މީހާ އެތަނުން އެއް ކޮޓަރި މީހާގެ އަމިއްލަ ބޭނުމަށް ހާއްސަކުރެއެވެ. މީހާ މިތަނުން ޖާގައެއް ކުލި ހަދައި ދިން ހާލަތެއްގައެވެ.

[27] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 129 ވަނަ މާއްދާ.
[28] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 133 ވަނަ މާއްދާ.
[29] Sweet v Parsley (1970) AC 132.

ތަނުގެ ކުއްޔާއި މީހާއަށް އަންނަ ސިޓީ ފަދަ ތަކެއްޗާ ހަވާލުވުމަށެވެ. މިނާ ނުހުންނަ ފުރުޅުން މީނާގެ އިމާރާތް ބަޔަކަށް ކުއްޔަށްދީފައެވެ. އަދި މި އިމާރާތުގެ ތެރޭގައި، ކެނަބިސް ބޭނުންކުރުމުގެ ދަލީލު ހުރި ފެނުނެވެ. އެކަމާ ގުޅިގެން ޑޭންޖަރަސް ޑްރަގްސް އެކްޓް (1965) ގެ 5 ވަނަ ސެކްޝަނުގެ ދަށުން މީނާގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރެވުނެވެ.

ދައުވާލިބޭ މީހާގެ ދިފާޢުގައި ބުނެފައިވަނީ، މީނާއަށް އެތަނުގައި ހިނގާ ކަންކަން އެނގިފައި ނުވާކަމަށެވެ. ދަށު މަޖިސްޓްރޭޓުގައި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ، ދައުވާލިބޭ މީހާ ކުށްވެރިކޮށްގެންނެވެ. ސަބަބަކީ، ޑިވިޝަނަލް ކޯޓުގައި ވެސް ކުށްވެރިކޮށްފައިވާތީއެވެ، އެކޯޓުގެ ނިންމުން ބަލާފައިވަނީ ޕާލިމެންޓުގެ ނިޔަތަކީ ކުށުގެ ނިޔަތް ބަލާނުލުން ކަމަށެވެ. އެހެނީ، ޕާލިމެންޓުގައި ކުށުގެ ނިޔަތުގެ ވާހަކަ ނުދައްކައެވެ. ޕާލިމެންޓުގައި ބުނާ މިންވަރަށް ކުށުގެ ޝަރުތު ފުރިހަމަކުރުމަށް ފަރާތަކުން ނިންމިއެވެ.

ދައުވާލިބޭ މީހާ މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުން، ހައުސް ލޯޑް، މައްސަލައިގައި ދައުވާލިބޭ މީހާގެ އިސްތިއުނާފް ނުކުތާ ބަލައިގަންނަވައިފިއެވެ. ފަނޑިޔާރު ނިންމެވުމުގައި، ތަންޒީމީ ޖިނާއީގެ (Regulatory in nature) ކަމާއި، އަސްލު ޖިނާއީ ޖިނާއީގެ (Truly criminal in nature) ކަމާ ދެމެދު ފަރަގު ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަނޑިޔާރު ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި؛

ކުށުގެ ނިޔަތް ދެނެ ކަން ބަލާނުލާ ޤާނޫނުތަކަކީ ވެސް އެއްގޮތް ބަލާނުލާކަމުގައި ނުވާ ހާލަތްތަކުގައި، ކުރަނީ، ތަންޒީމީ ޖިނާއީގެ ކުށްތަކަށް، ޤާނޫނު އިޖްތިހާދު ކުރެވޭ، އެކުރަނީ، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ގެ ކުށްތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މިއާ ޚިލާފަށް، ކުރަނީ، އަސްލު ޖިނާއީ ޖިނާއީގެ ކުށްތަކަށް، ޤާނޫނު އިޖްތިހާދު ކުރިޔަސް ކުށުގެ ނިޔަތް ހަމަޖެއްސުމަށް ބޭނުންވޭ، މެންސް ރިއާގެ ހިނގަމުންދާ ކުރަނީ ހިމެނޭ ނިޔަތް ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ލާޒިމު ވެގެންވާކަމަށެވެ.[30]

ކުރިންވެސް ދެންނެވި ފަދައިން، މިހާރު މަސްއޫލިއްޔަތު ގާއިމްކޮށްދޭ ޤާނޫނުގައި، މަސްއޫލިއްޔަތު ކަމާ ބެހޭ ކުށްތަކާ ގުޅިގެން ކުށުގެ ނިޔަތަކީ ބަޔާންކޮށް، ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. އަދި މަސްއޫލިއްޔަތު ކަމާ ބެހޭ ކުށްތަކަށް، އަސްލު ޖިނާއީ ޖިނާއީގެ ކުށްތަކެވެ. އެހެންކަމުން، މަދުވަދަ ބަޔާންކުރި އެ ބޭނުމަށް ދިފާއުތަކެއް، މަސްއޫލިއްޔަތު ކަމާ ބެހޭ ކުށްތަކަށް، "ސްޓްރިކްޓް ލައިބިލިޓީ" ކުށްތަކެއްގެ ގޮތުގައި ވެސް ޙިމާޔަތްދެވޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ޤާނޫނު މަސައްކަތްކުރަން

[30] މިއާ ބެހޭ ފަހުން ނިންމި މައްސަލަތަކުގައި ދަމަހައްޓާފައިވެއެވެ. މިސާލަށް، B v DPP (2000) އަދި R v K (2001) ފަދަ މައްސަލަތަކުގައެވެ.

ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތް ދެނެގަނެވޭނަމަ، ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ކަންކަން ނިންމުމަކީ، އިންސާފުވެރި ގޮތެކަމަށް ދެކެމެވެ.

ޤާނޫނު މާނަކޮށްދޭން، ޤާނޫނު އެކަށައަޅާ ފަރާތުގެ ނިޔަތް ދެނެގަނެވޭ ގޮތް

އިނގިރޭސި ލޯޑުންގެ ހައުސް އޮފް ލޯޑްސް (މިހާރުގެ ސުޕްރީމް ކޯޓު) އިން ފައިސަލުކުރި R v G (2008)[31] ގެ ނިންމުމަށް ބަލާއިރު، ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތަކީ، "ސްޓެޗިއުޓަރީ ރޭޕް" ގެ ކުށުގައި ތުހުމަތުކުރެވޭ ފަރާތުގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމާއި، ކުށަކީ، "ސްޓެޗިއުޓަރީ ރޭޕް" ގެ ކުށެއްކަމަށް ކަނޑައެޅުމެވެ. ހަވާލާދިން މައްސަލައިގައި ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތަށް ބަލާއިރު؛

މި މައްސަލައިގައި، ދަޢުވާލިބޭ މީހާގެ މައްޗަށް ކުރި ދަޢުވާއަކީ، ޤާނޫނީ ރޭޕް (Statutory rape) ގެ ކުށުގެ ދަޢުވާއެވެ. ދަޢުވާލިބޭ މީހާ ކުރަ ކުއްޖަކާ އެކު ޖިންސީ ގުޅުން ހިންގައެވެ. އެ ކުއްޖާއަކީ 13 އަހަރުން ދަށުގެ ކުއްޖެއްކަމުގައި މީހާއަށް ނޭނގެއެވެ. އަނިޔާވެރިކޮށް ކުއްޖާ، އެކުއްޖާގެ އުމުރު ދަޢުވާލިބޭ މީހާއަށް އޮޅުވާލައިފައިވާކަމަށް މި ކުއްޖާ އިޢުތިރާފުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ދަޢުވާލިބޭ މީހާ ދިފާޢުގައި ބުނަމުންދިޔައީ، ޤާނޫނުގައި ބުނާ ކުށް ކުރުމުގެ ނިޔަތް، މީހާގެ ކިބައިގައި ނެތްކަމަށެވެ. ކުއްޖާގެ އުމުރު މީހާއަށް ނޭނގޭކަމަށް ބުނެއެވެ.

ކޯޓުން ނިންމީ، ޤާނޫނު އެކުލަވާލުމުގައި މުޤައްނިނުގެ ނިޔަތް ބަލަންޖެހޭނެ ކަމަށެވެ. ޤާނޫނު ލިޔުއްވައި އޮތީ މުޤައްނިނުގެ ނިޔަތް ބަލަންޖެހޭ ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައެވެ. ސަބަބަކީ، ޤާނޫނުގައި ވަކި އުމުރެއްގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، މުޤައްނިނަށް އުމުރާ ގުޅިގެން އޮޅުން އެރުމަކީ، ނުވަތަ އުމުރު ނޭނގުމަކީ، މުޤައްނިނުގެ ދިފާޢަކަށް ބަލައިގަނެވެން ނެތުމެވެ. އެހެނީ، ޤާނޫނު ހަދާ މަޤްޞަދަކީ މި ކުށް ތަޤްރީރު ކުރި، 13 އަހަރުން ދަށުގެ ކުއްޖަކާ، ޖިންސީ އަމަލެއް ހިންގުމުގެ ތުހުމަތު ނުލިބޭނެކަމަށް ބަލައިގަނެވެއެވެ. ޤާނޫނު ހެދިފަރާތުގެ ނިޔަތަކީ މިއެވެ.

އެހެންކަމުން، ޤާނޫނު މާނަކޮށްދޭން ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތް ދެނެގަނެވޭނަމަ، އަސްލު ޖިނާއީ ތަޙުޤީޤުގެ ކުރިއަށްދެވޭ، "ސްޓެޗިއުޓަރީ ރޭޕް" ގެ ކުށުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.

---

[31] R v G (2008) UKHL 37

މިހާރުގެ މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު މާނަކުރުން

މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށް

މިހާރުގެ މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނުގައި، "މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ" ކުށުގެ ނަމުގައި ކުށެއް ހިމެނޭ ނުފެނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ އެކި ކުށްތައް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ބޭނުންކުރުމާ، ޓްރެފިކްކުރުމާ، މުޢާމަލާތްކުރުމާ، ޑިސްޓްރިބިއުޓްކުރުމުގެ ކުށްތަކަކީ، އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކުށްތަކެވެ. މިކަން އެނގެނީ، "ޤާނޫނު ޚިލާފުކުރާ ގޮތް" ބަލާއިރު ބެލުމުންނެވެ.[32] އެހެންކަމުން، ވާހަކަ މިދަނީ މިފަދަ އަތުގައި އެއްޗެއް ބަހައްޓައިގެން އުޅުމާ ކުށެއްގެ ވަރަކަށް ވިސްނުމުގައި ބާއްވަން ވާނެއެވެ. ކުރިއަށް ދިޔުމުގައި "ޕޮޒެޝަންކުރުމުގެ ކުށް" ހާމަކުރެވޭގޮތަށެވެ. ބާވަތަކީ ގައިޑްލައިންތަކަށް ބަލާފައެވެ. ބަރުދަނަކީ، 04 ގްރާމް ކަމަށް ވިސްނާވާލެވެ. ފުރާވާން އާދެ މަޢްލޫމް ހަނިކޮށްލުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ. ފުރުމުކުރަން ފަސޭހަކުރަނީއެވެ.

"ގައިޑްލައިން ޕޮޒެޝަންކުރުމުގެ" ކުށުގެ ރުކުންތައް

ގައިޑްލައިން ޕޮޒެޝަންކުރުން			
މާއްދީ ރުކުން (ކުށުގެ އަމަލު)		މަޢްނަވީ ރުކުން (ކުށުގެ ނިޔަތް)	
މަސްތުވާތަކެތި އަތުގައި/ހިޔާޒަތު (Possession) ގައި ހުރުން		ޕޮޒެޝަންކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި، އެއްޗެއް އަތުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ނިޔަތް	
ޢުންޞުރު 01	މަސްތުވާ ތަކެތީގެ ބާވަތަކީ، ގައިޑްލައިންތަކަށް ވުން	ޢުންޞުރު 01	އެއްޗެއް އަތުގައި ހުރިކަން ނުވަތަ ބެލެހެއްޓުމުގެ ދަށުގައި ހުރިކަން އެނގުން[33]
ޢުންޞުރު 02	ބަރުދަން 04 ގްރާމް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަވުން	ޢުންޞުރު 02	ޕޮޒެޝަންކުރުމުގެ ނިޔަތް އޮތުން

■ ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ސާބިތުކުރަން އެދޭ ޢުންޞުރުތައް

■ ޕްރޮސިކިއުޝަނުން ފުރިހަމަކޮށް ނުދޭ ޢުންޞުރު

[32] މަހްދީ އަލީ ޝަރީފް. (2015). މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު މަގުން. ޕޮލިސީ ލޯ އިންސްޓިޓިއުޓް. މާލެ. ދިވެހިރާއްޖެ. ސަފްހާ: 76

[33] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2016/SC-A/21 ޤަޟިއްޔާގެ 16 ވަނަ ޕެރެގްރާފު

މި ކަމުގެ މާއްދީ ރުކުނަކީ، މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމަށް ނިކާހު ހިއްސާވުމަށް ހުރުމެވެ. މި ރުކުނު ފުރިހަމަވުމަށް 02 އިންސާނުން ބޭނުންވެއެވެ. ފިރިހެނަކާއި، އަންހެނަކު ހުރި މަސްއޫލު ތަޢުލީމާ ބަލަބަލާ، ޒައުޖާވިއްޖާނަމަ ވެއެވެ. ދެވަނަ، އަންހެނަކު ހުރި ޒައުޖާވިއްޖާގެ ބަދަލުތަކާ، 04 ޒައުޖާ ކަމަށް ވެއެވެ. ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުމެވެ.

މި ކަމުގެ ވަރުނަވި ރުކުނަކީ، ބޮޑުޕާކުރުމުގެ ނިކާހުގައި، އެއްކޮށް އަދާއި ބޭރުބޮޑުގެ ނިކާހެވެ. މި ރުކުނު ފުރިހަމަވުމަށް 02 އިންސާނުން ބޭނުންވެއެވެ. ފިރިހެނަކާއި، އަދާއި އެއްކޮށް ބޭރުބޮޑުގެ ނިކާހެވެ. އެއްކޮށް އަދާއި ހުރިކަން ނުވަތަ ބޭރުބޮޑުގެ ނިކާހެވެ. ބޮޑުތަކުގެ ހުރިކަން މުއްދަތަކަށް އަހަރުމުން ފުރުއެވެ.[34] ދެވަނަ، ބޮޑުޕާކުރުމުގެ ނިކާހު މުއްދަތުގެ ހިބައިގައި ޢައްދުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ އިންތިޚާބުތަކަށް ތަރުޝީޙު ނަޒަރުކޮށް ބަލައިލުން

މި ޙިއްޞާގައި މިކަހަ ޤާނޫނީ ބައެއްގެ ޖަމާޢަތަކީ، ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ އިންތިޚާބުތަކެވެ. މައިގަނޑު ބައެއްގައި ވަޒަން މިފަދަ ކުރުގެ ނިޒާމު ސަރުކާރުގެ ވަޒަން ގުރޫއި އަމީ، މި އިންތިޚާބުތަކެވެ. އެކަންކަމުން މި އިންތިޚާބުތަކަށް ވޯޓުލުން ބަލައިލުން އެބަޖެހެއެވެ. އެއްވެސް މިހާރު ދިރާސާ ނަގާނު ހަޔާތެއް އެބައޮތެވެ. އެއީ، ޤާނޫނުގައި ހުރި އިންތިޚާބުތަކަކީ، ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމުގެ ރައްޔިތުން ސަރުކާރުތަކުން އަދިވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ނިޒާމުތަކެއް، އެ ބައިތުގައި ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާވާފައިވާ އިންތިޚާބުތަކެވެ. މި އިންތިޚާބު ޖަލްސާގައި ކަނޑައެޅި ހުރި ނަމު ވަގުތު މުއްދަތު މީހާއަށް ވަސް ބަރިޔަކުން ހުންނަވައިގެން އިންސާފު ފިޔަވަޅު ގާނޫނުކަމަށް ފަރާތަކުން ފާސްކުރެވެއެވެ. މި އިންތިޚާބު ވެސް ވަރަށް ފޯރާއެޅުމެވެ. މީގެ ތެރެއިން ނިސްބަތްވާ ބައެއްގެ މެދުގައި ފާހަގަވެއެވެ. އެއީ، ޤާނޫނުގެ ހިސާބުތަކަކީ ފަހުގެ ފާހަގަވެއެވެ. މިގެ ކަނޑައެޅު ކަރުދާހެއް، ޤާނޫނުގެ ޙަސަބުންކަމަށް ހުށަހަޅާލެވޭނެއެވެ.

ޤާނޫނުގައި ހުރި ހުރިހާ އިންތިޚާބުތަކުން ވީމާ ކަމުގެ ދިރާސާއަށް ސަރުކާރުތަކަށް ދިވެހި ރައްޔިތުން ކަނޑައެޅުމުގައި ހުރި ވަޒަނުކުރައްވާ، ކަންކަން ސަރުކާރުތަކަށް ނިސްބަތްވުމުގައި ފަރުވާތެރިކަން ބޭރުބޮޑުތަކާ ދެއެވެ. އަދި އިންތިޚާބުތަކުގެ ބޮޑުބޮ

ފަސޭހާކަން ކުރުވޭނީ، ޤާނޫނު ޤަބޫލުކުރާ ގޮތަކާ ގުޅޭ ވާޖިބާތަށް ސަރަޙައްދުގެ ކުރިމަތީގައި ގައިމުކޮށްދީފައިވެއެވެ. ވީމާ، އިޖްތިމާޢީކޮށް އާއި ޤާނޫނީގޮތުން ހަމަހަމަ ނުފެންނާނެއެވެ. ހަމަހަމަކަމެއް ހުރި ހުރިހާކަމެއްގައި ނުފެންނާނެއެވެ. މިގޮތަށް ބަލައިލުމެވެ.

މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ބަދަލާ ގުޅޭގޮތުން ހުރި އިޖްތިމާޢީ ބަދަލު، މިގޮތަށް ހިނގުން

ބަދަލާ ގުޅޭ އިޖްތިމާޢީ ބަދަލު، "ބަދަލުވަމުންދާ"، "މުއާމަލާތުކުރުން"، އަދި "ޖިންސީ ކުރުމުގެ" މިގޮތަށް ޤާނޫނުގައި

އިޖްތިމާޢީ ހަޤީޤަތްތަކަށް ފުރުސަތު ލިބެއެވެ. މިގޮތަށް އިޖްތިމާޢީ ހަރަކާތް، ޤާނޫނީ އިޖްތިމާޢީ ބަދަލުތައް، ވަކިވަކިން މުޖުތަމަޢުގެ

ނިސްބަތުން ކުރުމުގައި ދަށްފަރާތް ދިރާސާކޮށް... މި ހާލަތުގައި ޤާނޫނު ހުރި ފަރާތުގެ ނިޒާމަކާއި، ޤާނޫނުގެ ނައްބަލުގެ ހަމަ މަދުކަމެއް

ބަލައިގެން، ޤާނޫނުގެ އިޖްތިމާޢީ "ޖިންސީ ކުރިއަރާ" ގެންދެވިދާނެއެވެ.[35] މިގޮތުން ބަލައިލު، ދައުރުތަކުގެ މަޢުލޫމާތުގައި މިހާރުގެ

ޤާނޫނުގެ ބޭނުން ބަދަލު ކުރެވޭނެގޮތަށް، ބަދަލާ ގުޅޭ އިޖްތިމާޢީ ބައިގަތުން ފާހަގަ ދައުރާވުމެވެ. މިގޮތުން، ނަތީޖާ ދައުރުގެ

ގެންބަދަލު ބާރުގެ ބާރުގެ ވާހަކަ ފުދޭ ދައުރާވަމުން ޕިލާވުމެއް ކުރުމެވެ؛

"...25 ގެނުވާ... ...އަދި މާ ބޮޑަކަށް ފެނޭ. އަދި ނިސްބަތުން ފެންނަނީ މިއީ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް

ވެސް ހަމަ އެންމެ ދިނުވެގެން ވެސް ދި ގެނުމަށްވާ ދިނައިން ހުރިއެއް ކަމުގައި ވަނީ ވިއްސާ ދުވަ

އެ އެއްޗަކީ އަންހެނުން މަސްއޫލިއްޔަތު ވިއްކާ އަދިގައި ބަރާބަރުގެން އެކޭ މިހާރު މަސްއަލަ

އެންމެ އަދިބެ ކަނޑައަޅަން. އެހެން ފަހަ އަދިއަށް މަސްއޫލިއްޔަތު އަދިގައި ބަރާބަރަކަށް ނުދޭނެ

މިހެން އަންހެނުން ބޮޑުތަކަށް މިހެން. އެހެންނަމަ އެއިން ކޮންމެ ބޭފުޅުން ވެސް ދި ގެނުމަށްވާ

ދިނައިން ހުރިއެއް ކަމުގައި ވަނީ ވިއްސާ ދުވަ ކުރީބަދަލުކުރަން[36] އެއް މިހާރު ކަމުގައި ބަޔާ ގޮތަކަށް

އޮތުން އަދިނުބެ ފެނުނީ."[37]

---

[35] މަހާޖ އަލީ ޖާހިދު. (2015). މަސްއޫލިއްޔަތުއްޓަކައި ޤާނޫނު މަދުވި. މަޖިލިސް ވާ އިންސްޓިޓިއުޓް. މާލެ. ދިވެހިރާއްޖެ. ޞަފްޙާ: 77 (79 ވަނަ ފަހު ނަންބަރު ބައްލަވާލުމަށް)

[36] ޖިންސީކުރިއަރާން*

[37] 15 މާރޗު 2010 ގެ ދައުރުތަކުގެ މަޢުލޫމާތުގެ ނަމްބަރު 7. ޞަފްޙާ: 74-75 ފުރިހަމަ: 1995-2005

ބަދުބަސާ ގުޅޭ އިންޓަރނެޓުގެ ވަސީލަތްތަކުގައި، މަސްދަރުތަކާއި ބަދުބަސްބަސް ބަހައިގެން ކުރުގެ ބާވަތް ކަނޑައަޅައިފައިވާކަމަށް ދެކެވެއެވެ.[38] މިސާލަކަށް، މީހެއްގެ އަބުރުގައި ގެއްލުމެއް 04 ދުވަސް ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ ދުވަހުން ކުރިއަށްދާކަމަށްވާނަމަ އުމުރު ކުރި ކުރުގެ ބާވަތަކީ، ގެއްލުމެއް ބޮޑުކުރާކަމުގެ ވެއެވެ.

މި އިންޓަރނެޓްގެ އަހަރުގައި، ފޭސްބުކާއި ޓްވިޓާރ ސޯޝަލްނެޓްވޯކުތަކުން، ގެއްލުމެއް ބޮޑުކޮށް ކުރުމުގެ ކުރުގެ މާއްދާ ބަޔާންކުރުގެ އެންސަރުތަކުގެ ވަކި ވަކި ބައިތަކާއި، މައްސަލަ ބަޔާންކުރުގެ ދަޢުވާ އެންސަރު ކުރުމުގައި، ބޮޑުކުރުމުގެ ނިސްބަތް. މިގެ ހުކުމްތަކު މިއީވެ. (މަސްލަހަތު ބައްޓަންކުރުމުގައި ހުރިހާ ހިސާބުތަކަށް)

ސިވިލް، މައްސަލަ ބަޔާންކުރުގެ ފުރަތަމަ އެންސަރުކުރުމުގައި، އެއްބާރު އަބުރުގައި ބަދުނާމުކުރުގެ ނިސްބަތުގައި އެއްބާރު ބަދުނާމުކަން މި އިންޓަރނެޓުގެ ސަރަހައްދުގައި ސޯޝަލްނެޓްވޯކިންގ ހުށަހެޅޭތޯ؟ ޖަވާބަކީ "ނޫނެކެވެ." އެހެނީ، އެހެން އެއްވެސް ވަރަކަށް މި އިންޓަރނެޓުގެ މިންވަރަކުން ނެގޭނެ (Derive) ކުރެވޭން ނެތެވެ. އަދި ފާނޫން ހުރި ފަރާތުގެ ނިސްބަތްވެސް މިއައް ނުވެއެވެ. މިގޮތުގެމަތިން، މަސްއޫލިއްޔަތު އަބުރުގައި ބަދުނާމުކަން ގުޅޭ ވަކި އިންޓަރނެޓުގައި، ޤާނޫނުގައި ވަކިން ބަޔާންކޮށްދީފައި އޮތް ޚާއްޞަ ކަނޑައެޅުމެއް، މިކަމަށް ބޭނުންކުރެވެއެވެ.

މަސްއޫލިއްޔަތު އަބުރުގައި ބަދުނާމުކުރާ ގުޅުންހުރި ކަންކަން އޮތް އިންޓަރނެޓުގެ ބޭނުމާ، މިގެ ހުކުމްތައް

މަސްއޫލިއްޔަތު އަބުރުގައި ބަދުނާމުކުރާ ގުޅޭ އިންޓަރނެޓާ ގުޅިގެން ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖަލްސާތަކުގައި، ވާހަކަދެއްކުން ބަހުސްކޮށްގެންނެވެ ނެގެހެއްޖެއެވެ. އަދި ކުރުގެ ނިޒާމު ގުޅިގެން، މި އިންޓަރނެޓާ ހަމަޖެހި ވާހަކަ ދައްކަވާފައިވާ ވަކިން ފެނުމެވެ ނެގެހެއްޖެއެވެ.[39] މިގޮތުގެމަތިން، އަބުރުގައި ބަދުނާމުކުރާ ގުޅޭ އިންޓަރނެޓުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ސާފުކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ބައްޓަންކުރެވިފައި އޮތް ޤާނޫނުގައި، އިޚްތިޔާރު ކުރި ދިރާސާގައި ފެނިފައި ނުވެއެވެ.

މައްޗަށް ސާފުކުރުމުގައި ބަހުސްވެފައި، އިސްލާހު ބޭނުން ޤާނޫނަކީ އޮތީ، "މަސްއޫލިއްޔަތާއި ބަދުނާމު ފާނޫނީ މަގެއް" މި ފޮތެވެ. މި ފޮތަށް ބަލައިލުމުން، ކުރިން ހަމަޖެހިން އިންޓަރނެޓާ ގުޅުމުގައި "ސޯޝަލް މީޑިއާ" ގެ ކުރުގެ ވަރަކަ ދޭހަކުރެވިފައިނުވެއެވެ.

[38] މަރިޔަމް އަލީ ޝަރީފް. (2015). މަސްއޫލިއްޔަތާއި ބަދުނާމު ފާނޫނީ މަގެއް. ޖެނެރަލް ލޯ އިންސްޓިޓިއުޓް. މާލެ. ދިވެހިރާއްޖެ. ޞަފްޙާ: 84

[39] 09 ޖުލައި 2010 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ތަރުޖަމާ 5. އަދި 15 ޖުލައި 2010 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ތަރުޖަމާ 7. އަދި 16 ޖުލައި 2010 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ތަރުޖަމާ 8. އަދި 22 ޖުލައި 2010 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ތަރުޖަމާ 10. އަދި 27 ޑިސެމްބަރު 2011 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ތަރުޖަމާ 89. އަދި 28 ޑިސެމްބަރު 2011 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ތަރުޖަމާ 90.

ހަޤީޤަތުގައި "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ" ގެ ވިސްނުން އަ އިޖްތިހާދުގެ ބޭރުއަށް ވަދެފައި އޮތްކަމަ އެވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާން ކަމަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ފާހަގަކުރެވޭތީއެވެ.[40] މިއާދިޔާފަދަން އަ ފޮތުގައި، މަރާޖު ޢަލީ ޝަރީފު ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައި ވަނީ؛

"...ފަރުދުގެ ޤާނޫނުގައި މަސްއޫލިއްޔަތެއް އަތުގައިހުރިކަމަށް ބެލެވޭން ހާލަތްތަކެއް...

...ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިހާލަތުގެ ބޮޑުބައި، އަތުގައި ބަރުއްޖުމަލާ ކޮބައިކަން ކަނޑައެޅުމުގައި

އިޖްތިހާދީ ހާލަތްތަކެއް ކަނޑައެޅުމެވެ."[41]

މާނައީ ނަކަލުކުރުމަށް އިބާރާތުން ފަހުމުވަނީ، އަތުގައި ބަރުއްޖުމަލާ، ކޮބައިކަން ބުނެދިނުން އޮޅޭ ޤާނޫނުގެ މަގުސަދުކަމުވެ. ޤާނޫނުގެ އެބައި މައްދާއްގައި "އަތުގައި ހުރި/ހުރުއްޖުނަމަ" މިއިބާރާތް ބަޔާންކޮށްފައިވާތީ ފުރުއެވެ. ސަބަބަކީ، ދިނަ ކުށްތަކަކީ މަސްއޫލިއްޔަތު އަތުގައި ބަރުއްޖުމުގެ ކުށްތަކެވެ. ވީމާ، މި ޤާނޫނުގެ ދަރުން ދަށްވެކުރާއިރު، ޖުމްލަކޮށްގެ އަތުން މަސްއޫލިއްޔަތު ފުރިހައިވާކަން ސާބިތުކޮށްދީނުމަށްޓަކައި، މި ޤާނޫނުގެ ޖަބުރީއަތެވެ.

އާގެ އަސްލުގައި މިހެއްގެ އަތުގެ ބޮޑުގައި މަސްއޫލިއްޔަތު ހުރިކަން ސާބިތުކުރަކައި، ކަނޑު ފަހަރަށް ވާނުކަމެއް ރޫހުކަން ޝާރިޢު އަށް އެނގެއެވެ. އެއްނުކަމުން، ޤާނޫނުން ކަނޑިނުކަމަށް، މަސްއޫލިއްޔަތު ޖުމްލަކޮށްގެ ސިފަ އަތުގެ ބޮޑުގައި (Law Maker) ނުކުތަކުން، މައްސަލައިގެ ވާޤިއާތަކަށް ބަލައި، މަސްއޫލިއްޔަތު ހުރި ޖުމްލަކޮށްގެ އަތުގައިހުރިކަން ބަލަހަށްޓާ ހާލަތުތަކެއް ބުނެދިނުމެވެ. މިކަމުގައި ޤާނޫނު ވަކި ގޮތަކަށް ފާހަގަކުރެވޭއެވެ. މި ހާލަތުގައި މައްސަލައިގެ ވާޤިއާތް ޖުމްލަކަމަށް ނަޒަރު ނުހެރެވޭނަމަ، މަސްއޫލިއްޔަތު ޖުމްލަކޮށްގެ އަތުގައި ހުރިކަމަށް ބަލާނެކަމުގައި، ޤާނޫނު ފާހަގަކުރާކަން އެނގެންނެތް ވެ އެނގޭއެވެ. މިގޮ ހުދުދަށް މިއީއެވެ. (މަޤާމުގައިވާ ގައިގޮތުގައި ހުރުސް ހިމަނާފައިވާ)

[40] މި ގޮތަށް ފާހަގަކުރެވޭ ސަބަބަކީ، ފޮތުގެ ސަފުހާ ނަންބަރު: 01 ގައި ބަޔާންކުރާ މުޢާމަލާތުގެ ތަޢާރަފުން ބަޔާނުގެ، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކުށީ އެކަށައަޅާ ދިނު، މި ފޮތުގެ މުސައްނިފު (ފަނޑިޔާރު މަރާޖު ޢަލީ ޝަރީފު)، ފުރަސްމީގެ އިޖްތިހާދުގެ ހައިސިއްޔަތުން ބައިވެރިވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން އެނގެން އޮތް ދިނު، ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ހާއިސަ މަޢުލޫމާތުގެ ޚާއްޞަ ބާބުގެ ކުށްޖާގައި، އަ މަޢުލޫމާތު ވެސް ކުށްތަކުގެ ބަތަލު ބަދަލުކުރާ ފޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ، "ސްޓްރިކްޓް ލަޔަބިލިޓީ" ގެ ކުށަކީ ހާއިސަ ކުށްތަކެއްކަން ފާހަގަކޮށްފައިވާކަމުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި މި ފޮތުގައި ހިމެނޭ ވާހަކައިގައި، ޤާނޫނު އެކަށައެޅުން އިރު ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގައި ދަށުވުން ވާހަކައެކެވެ. ކުރިއަށް ބެހޭނަމަ، މިއީ ޤާނޫނުގެ ކުށްތައް ބަޔާންކުރެވޭއެވެ. ނަމަވެސް ކުށެއް ބަޔާންކުރާ އުސޫލެއްކަމެވެ.

[41] މަރާޖު ޢަލީ ޝަރީފު. (2015). މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ޤާނޫނީ މަގު. މާލެ، ވިސްނުން އިންސްޓިޓިއުޓް. މާލެ. ދިވެހިރާއްޖެ. ސަފްހާ: 80-81

ސުވާލަކީ، އަދުގައި ބަޔަކުދާ ދެކޭގޮތުން އޮތް އިޤްތިޞާދުން، އަދުގައި އެއްބަސް ބަޔަކުދެވޭ ނިޔަތް ދެއްތަކޮޅުގެ ކިބައިގައި އޮތްކަމަށް އިޤްތިޞާދީ ސިފައިން ނެތްކަމެއް؟ ޖަވާބަކީ "ނުދެއެވެ." އެހެން، އެފަދަ އެއްވެސް ވަރަކަށް މި އިޤްތިޞާދީ ތަރައްޤީއެއް އިސްލާމީ ދީނާއި ކުރެވޭގޮތް ނުވެވެ. އަދި ޤާނޫނު ހުރި ފަރާތުގެ ސިޔާސަތަކީވެސް މިއީ ނޫނެވެ. އެހެން، ކުރިންވެސް ދުނިޔެވީފަދައިން، މި އިޤްތިޞާދު ކުރިއެރުމުގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖަލްސާގައި، މެންބަރުން ބަހުސްކުރެއްވުމުގައި ނުވެއެވެ.[42] އެހެންނަމަވެސް، ހަމަގައި ކުރުން ބަރުއަވާގަނޑާ މަޢްލޫމާތު ދީފައިވާ ކަމުގެ ނުކުތާއެއް ނަގަނީ، ނުހަނު ދުވަހަށް ކުރަން ކުރިއެރުން ރައްޔިތުން ސަރުކާރުގެ ވިސްނުން ޤާނޫނު ހުރި ފަރާތުގެ އޮތްކަން އެނގެން އެބައޮތެވެ. މިގޮތުން ބަލާއިރު؛

ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖަލްސާގައި، މިއާބެހޭ ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ކުށެއް ޤާނޫނީ ސަލާމަތާއި ކުށްފައިވާނަމަ، އެފަރާތުގައި އެ ސަލާމަތް ހިނގާ ހަރަކާތް ތިން ނުވަތަ ޑިޕްލޮމެޓިކް ކުރުގެ ޖިނާއީ އަދުލުއިންސާފާ ދެކޭގޮތުން[43] ވާހަކަދެ ދައްކަވަމުން، ފަރުމާކަމާ އެއްގޮތް ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ރަޝީދު ޙަސަން ވިދާޅުވެފައިވަނީ؛

"މި ދަންނަވާ ކުރުގެ މީގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް މި ދެވިފައި ވަރަށް ބޮޑު އަދަބެއް. އެއީ ޙަޤީޤަތުގައި މީހުން ތަހުލީގައި މީހުން ބޭފުޅަކަށް ދުރުން ނެތަސް ވެސް މި މަސައްކަތް ކުރާ މީހުން މި ދަންނަވާ ގަވާއިދުގެ ތެރެއިން މި މަސައްކަތް ކުރައްވަން ތިއްބެވީ ބޭފުޅުންނަށް ބަދަލެއް ފަހަރު ދިމާވާނެ ކަމެއް ފުމަސްވިއްޔަތުގައި ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ މަސައްކަތް ކުރަން ހުންނަވާ ފުމަސްޓަކަށް[44] ތެދުވެއްގެ ހިނގާފުން ނޫނީ ފަރުވާ ކުރެވޭގޮތް ދިމާވާ ކަމެއްގައި ވެސް... އިސްބޭފުޅުންނަށް އަދަބު ލިބޭނެކަން... އަދުގަނޑެއް ފުންނަނީ. ...މިވެސް... ...ވިސްނާފައިން ޖަހާ ކަމެއް ކުރުގައި... ...ފުރަގަހު ކުރަން."[45]

މިގޮތުން، ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖަލްސާގައި، މަސްތުވާތަކެތީ ބާރުތަކުގެ މަސްޢޫލިއްޔަތު ބޭނުންކުރާ އާދަޔާއި ނުވަތަ ވަކިވެފައި އަދުގައި ބަޔަކުދާ ކުރާ ދެކޭގޮތުން، ވަރަކަށް ދައްކަވަމުން، ނައިފަރު ދާއިރާގެ މެންބަރު އަހްމަދު މުޙައްމަދު ވިދާޅުވެފައިވަނީ؛

[42] 35 ވަނަ ފުޓް ނޯޓުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ.

[43] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (މަސްތުވާތަކެއްޗާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 133 ވަނަ މާއްދާ.

[44] ފުމަސިސްޓް*

[45] 16 މާރޗް 2010 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖަލްސާ 8. ސަފްހާ: 77-78 ކޮލަމް: 2070-2080

"މި މާއްދާގައި އެއްގޮތަކަށް ވެސް ނުބުނޭ އެ ކޮންކަމަކާ އިޖުތިމާޢީކޮށްކަން. އެހެންވީމާ، މާއްދާއިން

ތަންފީޒުކުރާ ބަޔަކު ސަރުކާރުގެ ކަންކަން އޭރު ކޮން ބާވަތެއްގެ އިޖުތިމާޢީކޮށްކަން. އާދެ

އެ މީހަކު އެކަމުން ދުރުހެލި ވާން އެނގޭނީ. ...ނޫނީ ކަމުގައި ވެސް ނަމަ އެ ކަންކަމުން

ދުރުހެލިވުމަކީ އެއީ އުނދަގޫ ކަމަކަށް ވާނެ."[46]

މި ބަސްފުޅުތަކުން އަންގައިދެނީ، ހަޖޫގަތުގައި ކަނޑައި ކަނޑުގެ ނިޔަތްއެއް ނެތް، ކުރީން ބަޔަކު މީހެއް އިންސާފުން ބޭރުން ކަންތައްތަކެއް ދިމާވަނީ، މި ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުން ކަނބޮޑުވާކަމެއްކަމަށް. އެހެންކަމުން، ޤާނޫނުގައި "މަސްލަހަތުގެ ތަފާތު" ދެއްކުމަށް އެކި އިޖުތިމާޢީގެ ބައިތައް، އަދިގައި އެއްގޮތް ބާވަތްތަކުގެ ނިޔަތުގައި އެއްގޮތް ބާވަތްތަކަށް އިޖުތިމާޢީކަމުގެ ބާވަތްތައް، ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތުގައި ބައްލަވާކަން ނެތެވެ. އެހެން، އެގޮތަށް އިޖުތިމާޢީކަމުގެ ވިސްނުން ޢަމަލުކުރަން ބަލައިދިނަމަ، ކުރީން ބަޔަކު މައްސަލަ މީހެއް ކުރިމަތިވެދާނެއެވެ. އެއީ ޤާނޫނު ހެދިފަރާތުން ބޭނުންވާގޮތް ނޫނެވެ. މަސްލަހަތުގެ ބާވަތްތައް ބަލައިދިނުމަށްޓަކައި، މިކަމުގެ ހެއްކެވެ.

ޕެންޝަންކަން މީހާ ޖެހިގެން ޢަމަލު އިޖުތިމާޢީ ބާރު، މީގެ ހުރިހާ

މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ބަޔާންތަށް، ޢުމުރަކަށް، ޕެންޝަންކަން މީހާ ކުރުމަށް ބެލުމުގެ ބާރުތަކާއި، ސަރުކާރުގެ ބާރުތަކުގެ ކަމަށްއެބައެއް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން.[47] މިކަމަކީ ހަމައެކަނި ގެނެސް ޤާނޫނުގެ މަސްލަހަތުގެ ބަރޯސާ ގެނެސް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިޖުތިމާޢީކަމަށް. މިކަން މި އިޖުތިމާޢީކަމެއް ކަނޑައެޅި މާއްދާތަކުގެ ނަޒަރުން ސާފުވެއެވެ. މި އިޖުތިމާޢީކަމުގެ ބާރުތަކަށް، މަސްލަހަތުތަކާބެހޭ ޤާނޫނުގައި، މަސްލަހަތުތަކަށް ދެވިދާނެ މިންވަރު ފަރާތާއި ފުރުޞަތު ފަރާތްތަކުން މަސައްކަތްތަކުގައި، މަސްލަހަތުތަކުގެ ބަދަލުގައި ކުރިމަތިވާ ދަރަޖަތަކުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، މަސްލަހަތުތަކުގެ ވިޔަފާރި ކުރާ މީހުންނަށް ޤާނޫނުގެ އިތުރު ބާރުތަކެއް ފަހިކޮށްދީ، ވިޔަފާރިކުރާ މީހުން ހުއްޓުވުމަށްޓަކައި މަގެއް ކުރިއަށް ދިޔުމުގެ ފުރުޞަތުވެސް ދީފައެވެ.

[46] 15 މާރޗް 2010 ގެ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖަލްސާ 7. ސަފްހާ: 74-75 ޤާޒީވަނީ: 1986-1993

[47] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 17/2011 (މަސްލަހަތުތަކާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 144 ވަނަ މާއްދާ.

ނޯޓް: މި މާއްދާގައި ހަދަ ކަންކަމަށް، ޕެންޝަންކަމުގެ ކަންތައް ދަރަޖާ ކުރި ކޮންމެ ފަރާތަކުން ސަރުކާރާ ކަންކަމުގައި ގޮތްތައް ނިންމުމުގެ ބާރުލިބޭ. މީގެ ޕެންޝަންގެ މިންގަނޑު ކަމުގައި ބާރު މަދުން މަސްލަހަތުތަކާ މިހާރުގެ ހިޔާލުން ފުރަތަމަ ހިންދު އުފެދުނަސް، ހަމަގޮތުގައި ވެސް ޕެންޝަންކަން މިހާރުކަމަށް ހަމަގޮތުގައި އުފެދުނު މައްޗަށް ޕެންޝަންކަމުގެ ދަރަޖާ ކުރިމަތި މަދުމިންވަރުގެ ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ބާރު ޢަމަލު މާއްދާއެކެވެ. މަސްލަހަތުތަކުގެ ދަރަޖަ ހަދަ މިހާ ވެސް ވިޔަފާރިކުރުމުގައި ހަދަފަރާތަކުން ވެރިކަމެވެ. މި ހާލަތުގައި އުފެދުނަސް ފުރުޞަތުގެ ފަހިކުރުން ކޮބާތޯ؟ މި ސުވާލުގެ ޖަވާބު، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ 17 ވަނަ މާއްދާއިން 20 ވަނަ މާއްދާގެ ނިޔަތުން ހަދަ މާއްދާތަކުން ސާފުވެއެވެ.

ފަރުވާ ދިނުމަކީ ޤާނޫނުގެ މައި އަމާޒަކަށްވާއިރު، މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ޕްރޮފެޝަނަލް މީހުން ހުއްޓުވުމަކީވެސް އެއް ބޮޑު އަމާޒެކެވެ. އެހެންކަމުން ޕްރޮފެޝަނަލިޒަމް ބަލައި ބަރުދަނުކަން ވުރެ ފުރި މިންގަނޑެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި މީހެއްގެ އަތުގައި ހުންނަ ހާލަތުގައި ވެސް، ޕްރޮފެޝަނަލް މީހުންނަކަށް އެކަމުގެ ބާރުގެ ގޮތުގައި ސާބިތުކުރަން ޖެހެނީ ކަމުގެ ފުރިހަމަ ނަންނަންއެވެ.

ބަހުސްގެ ބޭނުމަށް، ޕްރޮފެޝަނަލް މީހެއް ކަމުގައި ބެލުމުގެ އިނގިރޭސީގެ ދަރުސް ކަމެއް އިނގިރޭސިކޮށްގެންކަމަށް ބެލިނަމަވެސް، އެ އިނގިރޭސީގެ އުސޫލު، ޝަރީޢަތުން ސާބިތުކޮށްދޭގޮތުން، ޕްރޮފެޝަނަލްކަމުގެ ނިޔަތެވެ. އަދިގައި ބެހުމުގެ ނިޔަތް ސާބިތުކުރުމަށްވުރެ ނުފެނެއެވެ. މިގެ ހުރުޅި މިޔާތެވެ. (ޖަލީގައިވާ ގެއިންގޮތުގައި ގުރާބާ ހިންގުމޭ)

އެހެން ނަހިޔާއަކުން ވިސްނާއިރު، މި އިނގިރޭސި ޤަރާބާތުކުރާ، ހާލަތު ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވާހަކަ ދައްކާނެ ސާބިތުކުރާ ދިނުމެވެ. މި އިނގިރޭސި ދުނިޔެޓީމް ކުރީގެ، ޝަރީޢަތް ސާބިތުކުރާ ކަންތައްތަކުގެ ބޭރުން 02 ކަމެއް ޝަރީޢަތް ސާބިތުވާއިރު، ގައިމަތަކުން އެނގިގެން މީހާގެ ހިއްޖަތުގައި މަސްއޫލިއްޔަތު ބަލައިބަހައި ހުރިކަން އަންގައިދީ ބޭނުންކުރި އެކަށް ވަކިއާދަކަށް ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތީގައި ސާބިތުވުމުގެ ފުރިހަމަ ބާރުކަމަށް ފެނެއެވެ. އެހެންކަމުން، މި އިނގިރޭސީގެ ޖިބިޔަތަކީ، މީހާގެ އަތުން ފެނުނަ މަސްއޫލިއްޔަތެއްކަމާ، އެ މީހަކަށް އެނގިގެން އޮޅުމާގެ އަތުގައި ހުރި ތަކެތިކަން ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުކޮށް ދިނުމަކީ ބާރު އެކުވޭ ޖިބިޔަތުކުރުމުގައި ގެއްލުންކުރެވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖެއަށް ގެނައުން މަނާކަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ އިނގިރޭސީ، މިސާލުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ބެހޭ ޤާނޫނުގައި އޮތް އިނގިރޭސި މުޤާރަނާ (Compare) ކުރުން

ހަމައެކަނި ކުރުގެ މާއްދާ ދެކުނުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ކުރިސާބިތުކުރުމުގެ އިނގިރޭސިޔާއާ މިސާލުގެ ގޮތުގައި، ޕީ.ޖީ ވ. އިބްރާހީމް ނާޒިފް (2012) ގައި ފަސޭހައިން ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ މިސާލަކީ، ޤާނޫނު ނަންބަރު: 4/75 ގެ 9 ވަނަ މާއްދާއެވެ. މިމާއްދާގައި އޮންނަނީ؛

"މި ޤާނޫނުގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވާ އެއްޗެއް، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރި މީހެއްގެ އަތުން ފެނުނަ ހިނދު، އެ އެއްޗެއް އެ މީހަކަށް ލިބުނުގޮތް ސާބިތުކޮށް ނުދެވިއްޖެނަމަ ބެލޭނީ އެއީ އެ މީހަކު ދިވެހިރާއްޖެއަށް އެތެރެކޮށްގެން ގެންގުޅޭ ނުވަތަ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އުފައްދައިގެން ގެންގުޅޭ އެއްޗެއް ކަމުގައެވެ."

މި މާއްދާގައި މި ބުނާ އިމްޕްރެޝަން ފުރާ ހިސާބަކީ އަތުގައި އޮއްވާ ފެންނަ ހިސާބެވެ. މި ހިސާބުން ދެން ޤަބޫލުކުރަންވީ ކޯޓަކަށްލާން މި އިމްޕްރެޝަން ބުނެދެއެވެ. މި އިމްޕްރެޝަނުން ޤަބޫލުކުރަނީ ސިފަ ގެންގުޅުން ކަމަށެވެ. އެއީ އެއްޗެއް ގެންގުޅުމުގެ ނިޔަތް ހިމެނޭ ގޮތުންނެވެ.

މިޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއިބެހޭ ޗެޕްޓަރުގެ 143 ވަނަ މާއްދާގައި އޮންނަނީ؛

"އެހެން ގޮތަކަށް ސާބިތުނުވާހިނދަކު، އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގެ ތެރެއިން ހާލަތެއްގައިވާ މީހާގެ އަތުގައި މަސްތުވާތަކެތި ހުރި ކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.

(ހ) މީހެއްގެ އަތުގައި ނުވަތަ ގެއިގައި ނުވަތަ ހިޔާޒަތުގައި މަސްތުވާތަކެތި ހުރުން؛

(ށ) މީހަކު ލައިގެން ހުރުމަ އަންނައުނުގައި ނުވަތަ އަންނައުނުގެ ސާމާނުގައި ނުވަތަ އޭނާ އަތައިގެން ހުރުމަ ގަނޑުގައި މަސްތުވާތަކެތި ހުރުން؛

(ނ) ..."

މި މާއްދާގައި މި ބުނާ އިމްޕްރެޝަންގައި ހިމެނޭ ގިނަ ހާލަތްތަކެއް ފުރާ ހިސާބަކީ އަތުގައި އޮއްވާ ފެންނަ ހިސާބެއް ނޫނެވެ. މީގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާއެވެ. އެއީ އަތުގައި އެއްޗެއް ނުހުންނަ މަރުޙަލާއެވެ. އިމްޕްރެޝަނުން ކޮންޓްރޯލަކީ، މީގެ އަތުމައްޗަށް މަސްތުވާތަކެތި ގެނެސް ދިނުމެވެ. އަތުގައި ބަހައްޓައިދިނުމެވެ. ވާހަކަ މިދައްކާ އަކީ، "Possession" "ހިޔާޒަތެވެ." މި އިމްޕްރެޝަން އިތުރަށް ކަމެއް ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އަތުގައި ނުވަތަ ހިޔާޒަތުގައި އެއްޗެއް ހުރުމާ، އެއްޗެއް ގެންގުޅުމުގައި ތަފާތުތަކެއް ހުންނާނެއެވެ. އެއްޗެއް ގެންގުޅޭނީ އެމީހަކަށް އެނގިގެންނެވެ. ނަމަވެސް، އެއްޗެއް ހުރުމަކީ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި އެ އެއްޗެއް އަތުގައި ނުވަތަ ހިޔާޒަތުގައި ހުރިކަން އެ މީހަކު ނޭނގިދާނެ ކަމެކެވެ.

މުޤާރަނާ މިކަހަލަ ދެ މާއްދާގައި ކުށްނަމަވެސް، އެއްގޮތްތަކެއް އެބަ އޮތެވެ. އެއީ، ސާބިތުކުރުމުގެ ބުރަ މުއްތަހަމުގެ އަތުމައްޗަށް ފޮނުވައިލާފައި އޮތްކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ކުރީގައި ތަފުސީލުކޮށްދީފައިވާ ފަދައިން ދެ މާއްދާގައި ހުރި ފަރަގުތަކުގެ ސަބަބުން، މި ދެ މާއްދާ ފުރާސް ކުރުމުގައި ކަމެއް ނުފެނެއެވެ.

އެހެންކަމުން، ޕީ.ޖީ ވ. އިބްރާހިމް ނާޒިރު (2012) ގައި ފާސްކުރި ބައިނަލްއަޤްވާމީ މިސާލަކީ، މިހާރުގެ ދަސްތޫރީ ޤާނޫނާއި ބައިނަލް ޤާނޫނުގެ 143 ވަނަ މާއްދާގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ އެއްބަސްވުން ބެލެވޭނެކަމަށް ބުނެވޭ. އަދި ޝަރީޢަތުން 143 ވަނަ މާއްދާގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ފާސްކުރި މިސާލު ސަރަހައްދު މިހާރު އެބަ ސާފުވެއެވެ. ސަރަހައްދު، މިހާރުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމަށް ބަރުލަމާނުގެ ކޮންމެ ބައިކަން، ސޯޝަލް މީޑިއާ" ގެ ކަންތައްތަކަށް ފާސްކުރެވިފައިވާ ޤާނޫނުތައް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ވަކި ޤާނޫނެއް

މަޖިލީހަށް ބައިނަލްއަޤްވާމީ އެއްގޮތަށް ކަންކަމަށް ބަލާއިރު، މިހާރުގެ ޤާނޫނު، އެކަށައަޅާ ފާސްވުމުގެ ނިޔަތަކީ، މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމުގެ ބަރުލަމާނީ ކޮންމެ ބައެއް، "ސޯޝަލް މީޑިއާ" ގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅޭ ކަންކަން ހިނގުމަށް ދެންނެވުނު ނިޔަތެވެ. އަދި މިގޮތުން، ޤާނޫނުގައި މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ ޙައްޤަށްޓަކައި، ޤާނޫނުގައި ހުރި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢަމަލު، މިގޮތް ޢަމަލުކުރެވޭނެ ބައިވެރިން އެހެނިހެން، ޤާނޫނީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކަން ކަމެއްގައި މަޢުލޫމާތުދޭ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކަމަށް ބަލާކަމަށް، އެންމެހައި ކަންތައް ހިންގާ މަޢުލޫމާތުގެ ބައެއް. އަދި ސަރުކާރުގެ ވުޒާރާތަކުގެ ހިސާބަށް ކަމަށް ބަލާކަމަށް، އެންމެހައި ޝަރީޢަތް ސަރުކާރުގެ ހިންގާ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ކަމަކާ، އެހެންމަތިން ޝަރީޢަތުގައި ބަލަހައްޓާ ކޮންމެ ޖަމާޢަތެއް ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. ބަލާއިރު، ދުވަހުގެ މިގޮތަށް ޤާނޫނުގެ ދުސްތޫރީ ދިނުމާއި، މަސްއޫލިއްޔަތު ވަޒީފާގެ މިންވަރަށް އަދަދު ދިނުމާ ދުވަހު ވަގުތު ހަމަކުރެވޭ ނިޒާމެއް ޤާއިމުކުރެވެއެވެ. މިކަންކަން ޙާޟިރުކުރުމުގައި، ފާސްވާފައިވާ ހުކުމް ވަޒަންކުރުމުގައި ޢިލްމީގޮތުން ބަލާ ޤާނޫނު ތަންފީޛު (Regulate) ކުރުމަށް ކުރެވޭ ނިޔަތެއް ބަޔާންކުރެވެއެވެ.[48] ސޯޝަލް މީޑިއާގެ ކަންތައް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ދައުރު، ހުރި ޤާނޫނު ދިރުން ގަވާއިދުގައި ވެސް ނެތެވެ. ޤާނޫނުގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ވުޒާރާ ކަނޑައަޅާ ސޯޝަލް މީޑިއާގެ މިންގަން ނެތްކަމެވެ. މިއީ ކުރިއަށް އޮތްތަނުގައި މިންގަނޑު ވަޒަންކުރެވެއެވެ.

[48] މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ބޭނުން ޝަރީޢަތުގެ ދުވަހުން ވިއްކުމުން ދިނުމުގެ އަދި މަޖިލީހުގައި ގަވާއިދު ތަޢާރުފުކުރުން ފާހަގަކުރެވޭ.

މުއްތަހަމުގެ މަސްލަހަތުގައި ޤާނޫނު މާނަކުރުން

ފާހަގަ މި ދެކެވޭ މައްސަލައީ ކުށް ތަޢުރީފު ކުރުމާ ގުޅޭ ހުރި މައްސަލަތަކެވެ. ކުށް ކަނޑައަޅާ ނަޞްޞުތައް (Penal provisions) މާނަކުރުމުގައި މުއްތަހަމަށް ފައިދާވާ ގޮތަކަށް ޤާނޫނު މާނަކުރެވިދާނެއެވެ.[49] އަދި، ޤަރީނާތުގެ ބަރާބަރު (Presumption of innocence) އަދި މަބްދައު ޝަރުޢިއްޔާ (Principle of legality) ގެ ނިޔަލުގައި މުއްތަހަމަށް ލިބިދީފައި އޮންނަ އިމްތިޔާޒެކެވެ. ބަހުސް މިކުރާ މައްސަލައިގައި ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ މަޤްޞަދު ސާފުވެފައި ވާހިނދު، ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައި، މުއްތަހަމަށް ފައިދާވާނީ، މަސްދަރުތަކާއި އަދުލުގައި ބަހައްޓައިދޭ ކޮންމެކަމަކީ، "ސުޕްރީމް ކޯޓު ޑައިޖެސްޓް" ގެ ކޮންސެޕްޓް ނުސްނަކަން ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ.

---

[49] ޤާނޫނު ނަންބަރު: 04/2011 (މާނަކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 12 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ)
ނޯޓު: ކުށް ތަޢުރީފު ކުރާ މާއްދާތަކަށް ފިޔަވާ އެހެނިހެން މާއްދާތަކުގެ ހުރިހައި ހާލަތްތަކުގައި، މުއްތަހަމަށް ފައިދާވާގޮތަށް ޤާނޫނު މާނަކުރަން ގަބޫލުކުރެވެ. އެހެނީ، މާނަކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރާ ގާނޫނުގައިވެސް ބަޔާންކޮށްފައި އޮތީ ކުށާއި އުޤޫބާތުގެ ވާހަކައެވެ. ހަވާލާދިން މަބްދައުތަކުގެ ދާއިރާގެ ތެރޭގައެވެ. ވީއިރުން، އިޖުރާއަތުގެ ބަޔާންކުރާ މާއްދާތަކުން ގާނޫނުތަކުގައި، މުޖުތަމަޢުގެ އަދި މުއްތަހަމުގެ މަސްލަހަތު ހަމަހަމަކުރުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު: 2020/SC-A/108,109,110 ގެ ޝަރީޢަތުގައި އިހްސާނު ދީފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން، 'ޖިނާއީ ގާނޫނުތަކުގެ މުއްތަހަމަށް ފައިދާ ގޮތަށް މާނަކުރާ މައްސަލައިގައި، މުއްތަހަމުގެ ފައިދާއަށް ބަރާބަރުވާ، ކުރާއި އުޤޫބާތު ބަޔާންކުރާ މާއްދާތައް ގާނޫނުތަކުގައެވެ. މިކަމުގައި އިސްތިސްނާއެއް އޮންނާނެއެވެ. އެއީ ގާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތާ (މަގުސަދު) އެއްގޮތަށް ކަންކަން މާނަކުރުމެވެ.

ނިންމުން

މަސްދަރުތަކާއި އަދުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ކޯސްތަކަކީ، "ސްކްރިޕްޓް ލައިބްރަރީ" ގެ ކޯސްތަކުގެ ގޮތުގައި ޤަބޫލުކުރި ކުރުމަކީ މާޒީއެވެ. ސްކްރިޕްޓް ކޯޑުގެ ފަހުގެ ނިންމުމުގެ ކޮންމެ ކަމެއްގައި މުސްތަޤްބަލުގެ ސުވާލު އުފެދެނެވެ. މުސްތަޤްބަލުގައި ނިންމުމާއި ނިންމުމުގެ ގުދު ހިއްވު ތަފްސީލުގައި ފެށެވެ. ބަރުސްކުރުވާށެވެ. ފަހަރެއް ބޭނުންތެރި ސްކްރިޕްޓް ކޯޑުންނެވެ. ޖީނާއި ކޯސްތަކުގައި ފެށު "މުތަފައިގ މަސްއޫލިއްޔަތު" އުފެދެން ޖެއްސުމުގެ ކުރުވާކަމެވެ. ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތް ސަފުހާ އެނގެން ޤާނޫނަ ހާލަތުގައެވެ. ނިޔަތް ހުރިމަތިން ޤާނޫނު މުސަކުރުން ހުއްދަލެވެ. މިހާރު މަސްއޫލިއްޔަތްތަކާ ބެހޭ ޤާނޫނުގައި ބާރުންކުރާ އިލްތިޒާމްތަކުގެ މަދުސަލަ، "ސްކްރިޕްޓް ލައިބްރަރީ" ގެ ކޯސްތައް ތަޢާރުފުކުރުމަށް ނުވަތަ ފެށުނެވެ. އަދި މިހާރުގެ ޤާނޫނުގައި ހުރި ކޯސްތަކަ

އަސާސީ ޖީނާއި ޙިމާޔަތުގެ ކޯސްތަކުން ކޮންމެ ގޮތަކަށް، "ސްކްރިޕްޓް ލައިބްރަރީ" ގެ ކޯސްތަކުން، ނިންމުން އިންސާފުވެރި ވާހަކަ ނުފެނެއެވެ. އަދި ޤާނޫނު މުސަކުރުމުގައި ޤާނޫނު ހެދި ފަރާތުގެ ނިޔަތަ، "ސްކްރިޕްޓް ލައިބްރަރީ" ގެ ކޯސްތައް ތަޢާރުފުކުރުމަށް ނުވަތަ ފެށުނެވެ، ޤާނޫނު ޤާނޫނީ އިޞްލާޙު ސްކްރިޕްޓް ލައިބްރަރީގެ ކޯސްތައް ޤާނޫނުގެ ވިސްނުން އެކުލަވާ ކުރުވަމުންނެވެ، ޤާނޫނީ ނަޒަރިއްޔާތު މުއައްސަސާ ފަރުވާތަކަށް މަސައްކަތް އިންސާފުވެރި ވަސީލަތަކަށް ކުރުވަމުންދެއެވެ. އެހެންކަމުން، މިހާރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތްތަކާ ބެހޭ ޤާނޫނުގައި ތަޢާރުފު ކޯސްތަކާ މަސްއޫލިއްޔަތާއި އަދަދަށް ބަހައްޓުމުގެ ކޯސްތަކަ، "ސްކްރިޕްޓް ލައިބްރަރީ" ގެ ކޯސްތައް ނުނެވެ.